

ΣΤΟ ΝΟΑΝ ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΟ ΣΟΠΕΝ ΚΑΙ ΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΑΝΔΗ

Μουσικές αναμνήσεις του κ. LOUIS AUBER

Στην εποχή μας υπάρχουν μερικά σπιτία προνομία που μεταβλήθηκαν σε θυσιαστήρια της μουσικής, της ποιήσεως και της ζωγραφικής, όπως λόγου χάριν στο Παρίσι το σπίτι του Μπαλζάκ, στη Ρώμη του Κλήτη στη Ρώμη του Φλωμπέρ, στο Τολέδο του Γκρέκο (Θεοτοκοπούλου) στη Βαϊμάρη του Γκαίτε κ. ά. Μά ανάμεσα σ' όλα αυτά, εκείνο που μάς συγκιλεί περισσότερο είναι το παλιό σπίτι του Νοάν, γιατί έδώ όχι μόνον έργαστηκε πολύ, σχεδόν σ' όλη της τή ζωή ή Γκιρ. Σάνδη, αλλά ήλθε κι' ό Μπαλζάκ για να πάρη από τή σπουδία αυτή γυναίκα, που τόσο τήν ήθελ, μαζε, τήν ήθελε, τή πρόσωπα, ακόμη και τή θέματα του έργου του «Βεατρικη».

Ό Λίστ παρέμεινε πολύ χρονικό διάστημα μέ τήν ώραια χλωμή Μαρί Ντ' Άγκου, ό δέ μέξασε ζωγράφος Ντελακρουά έκανε φιλικές συζητήσεις μέ τόν Σοπέν. Όπου ό ζωγράφος κι ό μουσικός—ποιητής κι όι δύο τους—έμπνευστηκαν, ό καθένας μέ τόν τρόπο του, από τήν άνειπτα γλυκύτητα του σεληνόφοτος. Καί πράγματι, καλά αισθάνεται κανείς ανάμεσα σ' αυτά τή δέντρα, που τή κατοικούν τόσα εύγενικά φαντάσματα, έντυπώπεις που μοιάζουν σάν κι αυτές που ένιωθε ό Σοπέν, όταν στό Μοναστήρι της Βαλντερόα, ένόμιζε πώς ήβλεπε να πλανώνται, μέσα στό υπνήρινο άερακι, οι σκιές τών πεθαμένων καλοήθρων.» Δέν θα μέ ξεπλήττει καθόλου έλεγε ό Μπαλζάκ, άν ένα βραδάκι έβρισκα τή φιλη μου Σάνδη να κεντρίζει ένα ταγαράκι στην όκρη του τζακιου της, φορώντας τή μεταξωτή ρόμπα της, τίς ώραιές παντοφλίες της, και τ' όμορφο κόκκινο μεταξωτό παντελόνι της, κεντημένο διά τούρα. Ή καλύτερα άν τήν έβρισκα καθισμένη στό πλατόσκαλο του σπιτιού μέ τονωμένο τ' αότι της στην παρτιούρα του «Βασίλη» τών Σκλήθρων» που έπαιζε ό Λίστ, ένώ, μέσα στις σκοτεινές φυλλωσιές, τό άδόντι θά σκορπούσε τό έκτακτικό του κελάδημα, ή όταν, αφήνοντας τό κομμάτι του Σούπερτ, που έπαιζε, θ' άρχιζε ν' αυτοσχεδιάζει «Μ' άρέσουν πολύ, έλεγε ή Σάνδη, αυτές ή κοματιασμένες φράσεις που τίς κτυπά πάνω στό πιάνο, και που μόνου εκκρέμασες τόν άέρα, χορεύοντας μέσα στό κενό σά θεάτρελου κόστοβλοί!»

Μά τό πιο άγαπητό σεληνικό φάντασμα δέ μπορεί να να άλλο άπ' αυτό του Σοπέν, Σάν κάθεται στό πιάνο, δέν καταλαβαίνουμε πρώτα τίποτα, παρά μόνα ένά άόριστο και άβερβο σχήμα. Τά μάτια μας άμας σιγά σιγά πλημμυρίζου από γλυκά χρώματα, Κι' ύστερα ή γαλάζια νότα άντηγεί—και νάμαστε μέσα στό βαθυγάλαζο χρώμα της διάφανης βροδιάς. Τά άαφραά σύννεφα παίρνουν έλες τίς φόρμες τής φαντασίας, και πλημμυρίζουν τόν ουράνο. Συμμαζεύονται γύρω γύρω στό φεγγάρι που τούς ρίχνει τό φως του μεγάλου όπάλλινου δίσκου του, έξπνώντας τό ναρκαμένο χρώμα.

Ξαφνικά ή μελωδία που έσχηματίστηκε και κυμάτιζε άκαθόριστη πάνω στό κώματα τών ήχων παίρνε σχήμα, γίνεται πιο καθορισμένη και παίρνε μία όπεροχη τελειωτική μορφή. Ένα θαυμάσιο τραγούδι άφώνεται. Άκούστε αήτην τή θεία μουσική, κανείς άλλος από τό Σοπέν δέ μπορούσε να τήν άνειρετ. Μά και

κανείς άλλος δέ θά μπορούσε να τή γευτ ή καλύτερα από τή Γεωργία Σάνδη. Ή έκασοτή προμάχη της Μαρία Άουδρα της Σεζωνίας, τήν έβίδαζε τόν έρωτα πρós τή μουσική και καθός μάς λέει ή Σάνδη: «Παρ' όλα τή μοισοπαράλυτα δάκτυλά της και τή σπασμένη της φωνή, τραγουδούσε ακόμη θαυμάσια, και οι δύο τρεις συγχρηδίες που έπαιζε για να συνοδεύσει το τραγούδι της, άποτελούσαν μία πλαταιά κι εύχάριστη άρμονία.

Όταν κλεινότατε μέσα στό δωμάτιο της για να ξαναμελετσή στα κρυφά κάποιο παλιό έργο, και μοι έπέτρεπε να μένω κοντά της, ήμουνα, βυθισμένη μέσα σέ μία πραγματική έκσταση. Καθόμουνα χλωμά, κάτω από τό παλιό κλαβεσόν, όπου ό πιστός της σκόλος Μπριγιάν μου έπέτρεπε να μοισατώ μαζί του ένα κομμάτι χαλί. Έκει θά μπορούσα να περάσω όλόκληρη τή ζωή μου τόσο πολύ μέ γούστου ή σπασμένη της φωνή. Γιατί από τήν άναπρία της φωνής αυτής, καθός και του παλιού όργάνου, έβγαине μία ύπεροχη και θαυμάσια μουσική που τήν κατανοούσα και τήν αισθανόμου περίφημα. Άπό τότε άκουσα να τραγουδούν πολλούς που διέθεταν φωνητικά και τεχνικά μέσα έξοχα, μά άν άκουσα κάτι περισσότερο από κείνο τό τραγούδι, μπορώ να διαβεβαιώσω πός δέν άκουσα ποτέ κάτι καλύτερο.» Κι' έτσι ή Γεωργία Σάνδη άπόχρησε ένα γούστο άγνό, άοιστρή, και σοβρρό για τή μουσική, τόσο, που οι φίλοι της ό μουσικοί, υπελόγιζαν πολύ στην καλλιτεχνική της κρίση. Αυτή εχούρησε τό Λίστ, διάλεξε τό Σοπέν και πρώτατα έλε από μακριά τή δύσκολη καριέρα του Μπερλιόζ, Γι' αυτόν τό λόγο άκριβώς τό Νοάν, δέν όπρηξε για τούς καλλιτέχνες, μονάχα τόπος άναπαύσεως, άλλα και άνεξαντήλη πηγή έμπνευσε. Και να τί άναφέρει ό Ρενάν για τή Σάνδη: «Υπήρξε ή αιολική άρπα τής εποχής μας. Ένα όργανο μιάς άτέλειωτης αισθηματικότητας ήχοουε πάντα ήμέρα της. Ή γυναίκα αυτή έβινε ζωή, στις φιλοδοξίες εκείνου που τίς ένώθαν μά δέν ήξεραν να τίς πραγματοποιήσουν.

Υπήρξε ή ποιήτρια, που περιέβαλλε μ' ένα σίμα της έλίπιδες μας, τά λάθη μας, και τά παρπαύσια μας. Τά έργα της είναι παρματικά ή ήρω τό αιώνας μας.»

Κρίσις όρβότατη. Φιλοδοξίες τών γυναικών, φιλοδοξίες του λαού, φιλοδοξίες τών καλλιτεχνών, όλόκληρο ό δέκατος έννατος αιώνας, νέος και φλογερός, έδόννησε μέ τήν πνοή του αήτην τή αιολική άρπα.

Μάλιστα,—λένε οι έχθροί της—ένέπνευσε τό Μουσέ και τό Σοπέν, μά τί έκανε γι αούτους; Και μήπως δέν παράτρεπε τό Σοπέν στις στερνές σιγιμές τής ζωής του; Νομίζω πός δέν έχου τόν τόπο έδώ ό έπιπλήξει. Ή Σάνδη έπλησίασε τό Σοπέν όπως και τό Μουσέ, παρκαυόμενη άπό ένα άισθημα που τήν έκανε να νιώθε περισσότερο τή άνάγκη να προστατέψη παρά τόν πόθο ν' άγαπήσει. Γι' αυτό και, κοντά να πεθάν, έίπε στη φιλη της Ίουλία Άνατα: «Όταν αούτοξετάζουμαι βλέπω πός τά δύο πάθη τής ζωής μου όπρησαν, ή φίλια, και ή μητρότης.» Τόν Σοπέν προτίει δια μιάς ένα ίδιοφωή μουσικό που θέλησε να τόν βοηθήσει, κι' έναν άρωστο που θέλησε να τόν σώσει.

Όταν ό Μουσέ έφυγε από τή Βενετία, τό γραψε:

ΜΕ ΤΟ ΣΟΠΕΝ ΚΑΙ ΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΑΝΔΗ

«Και τώρα ποιόν θάχα να περιποιηθώ;» Και πήγε να περιποιηθί επί όκτώ δλόκληρα χρόνια τό Σοπέν μέ μία ύπέροχη άφροσύωση.

Έκείνο πού θά έπρεπε τά μάς έκπλήξη θάτανε τό πώς κράτησε αυτή ή φίλια όκτώ χρόνια, και δέ χάλασε τό θεσμό αυτό ή Σάνδη. Τής είπαν ότι ό Σοπέν συνωμώτησε εναντίον της μαζί μέ τήν κόρη της Σολάνζ, και στό Σοπέν είπαν ότι ή Σάνδη προσπαθούσε νά τόν άπομακρύνει από τήν οικογένειά της. Δέν τούς κατακρίνουμε καθόλου γιατί πραγματικά ύπέφεραν πολύ ό ένας γιά τόν άλλο. Μά ή θλίψεις τών καλλιτεχνών δέν είναι ποτέ μάταιες. Ή Σάνδη διηγήθηκε τήν ώρία και συμβολική ιστορία του πρελούδιου «Τής Σταγόνας του νερού». Τώρα άν ή ιστορία αυτή είναι ψεύτικη ή άληθινή λίγο μάς ενδιαφέρει· εκείνο πού μάς ενδιαφέρει είναι ή εικόνα: «Μιά βραδυά καταγιδας στό μοναστήρι τής Βαλντεμόζα, όπου ό Σοπέν περίμενε τή Σάνδη και τά παιδιά της, τρομοκρατήθηκε από τήν τρομερή μανία τής καταγιδος.

Μέσ' στην τρομάρα του λοιπόν αυτή, όραματίστηκε τόν εαυτό του νά πνίγεται μέσα σέ μία λίμνη και βαρειές-βαρειές παγωμένες σταγόνες νερού νά πέφτουν μέ ρυθμό άπάντα στό στήθος του. Κάτω λοιπόν από τήν έπίρρεια αότης τής έντόπιωσης έγραψε τό πρελούτιο αυτό. Όταν όμως άκούοντας τό πρελούτιό του αυτό, του έπέστησα τήν προσοχή ν' άκούση τό θόρυβο τών σταγόνων του νερού πού πραγματικά πέφτανε ρυθμικά πάνω στη στέγη, άρνήθηκε πώς τις είχε άκούσει, και μάλιστα θύμωσε γιατί χαρακτήρισα τό έργο του μέ τή λέξη: «άπομωμητική άρμονία», και διαμαρτυρήθηκε μ' όλη του τή δύναμη· κι είχε δίκιο, γιά τήν παιδίαστική αυτή παρομοίωση. Γιατί ό νοβς του ήταν γεμάτος από τις μουστηριώδεις άρμονίες τής φύσεως και τις άπέδιδε μέ τις αντίστοιχες, ύπέροχες άρμονίες πού γεννιόταν μέσα στη μουσική του σκέψη, κι όχι από μία δουλική μίμηση τών έξωτερικών ήχων. Ή σύνθεσή του τής βραδυάς εκείνης ήταν πλημμυρισμένη από τις σταγόνες τής βροχής πού έπεφταν ήχητερά πάνω στα κεραμίδια τής μονής, μά πού είχανε έρμηνευτεί μέσα στη φαντασία του και μέσα στό τραγουδι του· σάν δάκρυα πού πέφτανε από τόν ουρανό μέσα στην καρδιά του.» Αυτή είναι ή δραματική ζωή του καλλιτέχνη. Βασανίζεται από ψυχικές άγωνίες κι από προσδοξίες, ως πού νά νιώσει τόν εαυτό του τέλεια συντριμμένο. Κι ύστερα χωρίς καν νάχει συνείδηση κλειμένη τούς πόνους του μέσα σ' ένα πρελούτιο μέσα σ' ένα ρομάντζο, μέσα σ' ένα συνέτο: «Νάσαι φρόνημη ώ θλίψη μου και κρατήσου πιά ήρεμη.» Λοιπόν ή ποίηση είναι ή άπολύτρωση· κι έτσι όταν ό Σοπέν συνέθεσε τή Νοκτόρν του, κι ή Σάνδη έγραψε τή «Λέλια», έσαναβήκαν τή γαλήνη τής ψυχής τους. Άλλά ή δικαίωση κάθε ψυχικό πόνου και γενικά κάθε έντονης συγκίνησης του καλλιτέχνη είναι τ' ότι μεταβάλλονται σέ ψυχική άπόλαυση γιά τούς ανθρώπους πού διαβάζουν τό βιβλίο, πού άκούη τή μουσική, πού θαυμάζουν τό ταμπλό, πού δημιουργήθηκαν από τά ψυχικά αυτά τρικυμίσματα του καλλιτέχνη. Γι' αυτό θά θέλαμε νά ζήσουμε άν πραγματικά ή Σάνδη έκανε τό Μυσσό νά ύποφέρει.

Άναμφίβολα τό πιστεύουμε διαφορετικά δέν θα-

χαμε ούτε «Τις Νύχτες» του, ούτε «Τήν Έξομολόγηση του παιδιού του αδόνου».

Έκανε επίσης τό Σοπέν νά ύποφέρει; Σίγουρα, ναι, γιατί όποιος κι' άν έπιλοιαέ τό Σοπέν τήν εποχή εκείνη, θά τόν έβρισκε σέ μία άδιάκοπη νευρική ταραχή γιομάτη θλίψη. Και σ' αυτή του άκριβώς τήν ψυχική κατάσταση χρωστάμε τής άριστουργηματικές του «Νοκτόρν» και «Έτύον».

Πόσα άραγε παράπονα και πόσους καυγάδες δέν θάχε άκούσει αυτό τό παλιό σπίτι του Νοάν, και πόσα δάκρυα δέν θά είδε νά χύνονται εκεί μέσα;

Δέν έζωρ' αυτό όμως πού ζήρουμε σήμερα είναι ότι είδε νά γεννώνται μέσα σ' αυτό, άπάντα έργα. Άπό τά παράφωρα αυτού του σπιτιού νιώθουμε πάντα σά ν' άκούμε νά ξεχώνονται δύο μεγάλες φωνές, πού μάς κράτουν: «Έχετε έμπιστοσύνη· λιγότεροι άνθρωποι· οι καθημερινές μιζήριες και βιοτικές θλίψεις του κόσμου αυτού, δέ μπορούν νά πνίξουν πάντα τή στοργή και τήν όμορφιά.»

Ή άγάπη πού έμε όμιεί τά πνεύματα του Σοπέν και τής Σάνδη—άχατα από τις πίκρες πού πότιοι και νοιά δού—μάς κάνει πιστούς προσκυνητές της και μεσολαβήτες, γιά νά ένδώσουμε τις δύο αυτές ψυχές, σήμερα και γιά πάντα, μέσα στην αιωνιότητα τής τέχνης τους.

Μετάφραση: Γ. ΠΛΟΥΤΗ

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ»